

BAMBUTI

PO STOPÁCH PAVLA ŠEBESTY - OTCE PYGMEJŮ

ŠEBESTA Pavel Jáchym - misionář, etnograf, lingvista a cestovatel českého původu
20. 3. 1887 Velké Petrovice, + 17. 9. 1967 Vídeň

Narodil se a dětství prožil ve Slezsku, po gymnáziu pokračoval ve studiích teologie, roku 1911 byl vysvěcen na kněze a odjel do Mosambiku jako misionář. K dalšímu studiu jazyků a kultury afrických národů ho přivedl Wilhelm Schmidt, hlavní představitel tzv. vídeňské etnografické školy kulturních okruhů. Celý svůj další život zasvětil studiu přírodních národů. Působil jako redaktor časopisu Anthropos a získal doktorát v oboru etnografie. Jeho touha po poznání neznala překážek. Cesta k Semangům na Malajský poloostrov (1924) předurčila jeho další vědeckou dráhu a nadále se soustředil především na „nejmenší lidi světa“. Další výprava vedla 1929-30 mezi středoafrické Pygmeje. Prošel možná tisíce kilometrů v rozmožlé půdě sotva znatelných stezek, odvážně se plavil divokými peřejemi řek. Nejčastěji však putoval sám s vakem na zádech doprovázen jen několika domorodci. V pralesích při řece Ituri v tehdejší Belgickém Kongu žil mezi Bambuti a k ucelenému

pohledu výrazně přispěla expedice v letech 1934-35. Rozdával dary, soudil pře a na oplátku fotografoval, měřil jejich tělesnou stavbu, sepisoval gramatiku nářečí. Pomáhal jim radou i skutkem, často je chránil před bezprávím. Získal jejich přátelství a důvěru natolik, že trpělivě snášeli jeho výzkumy a seznámili ho se svými zvyky, obřady, starými bájemi a písněmi.

Ve své době se stal nejlepším světovým odborníkem antropologie i národopisu nejmenších lidí světa. Jeho výzkumy přinesly překvapující poznatky ze života Pygmejů a vyvrátili rasistické výmysly o méněcennosti trpasličích národů. Prokázal, že jejich drobná postava není formou degenerace, ale výsledkem vlivu životního prostředí, které ovlivnilo dědičné vlastnosti.

Silný a odolný, zvyklý nejtěžším námahám, úspěšně pronikal do míst, kam před ním nevstoupil žádný bílý cestovatel. Dovedl se sžít s domorodci, získat si jejich důvěru a náklonnost. Jeho příchod do táborů pygmejských kočovníků předcházela zpráva, která se rychle nesla pralesem: „Přichází Baba wa Bambuti - Otec Pygmejů.“

TANEČNÍCI BOHŮ

O trpasličích Pygmejích vyprávěli pověsti již starověcí Egypťané. Uctívali je jako „tanečníky bohů“, nadpozemské bytosti přicházející ze země stromů a duchů.

U většiny tanců nejsou důležité pouze pohyby těla. Stejný důraz je kladen na výraz obličeje.

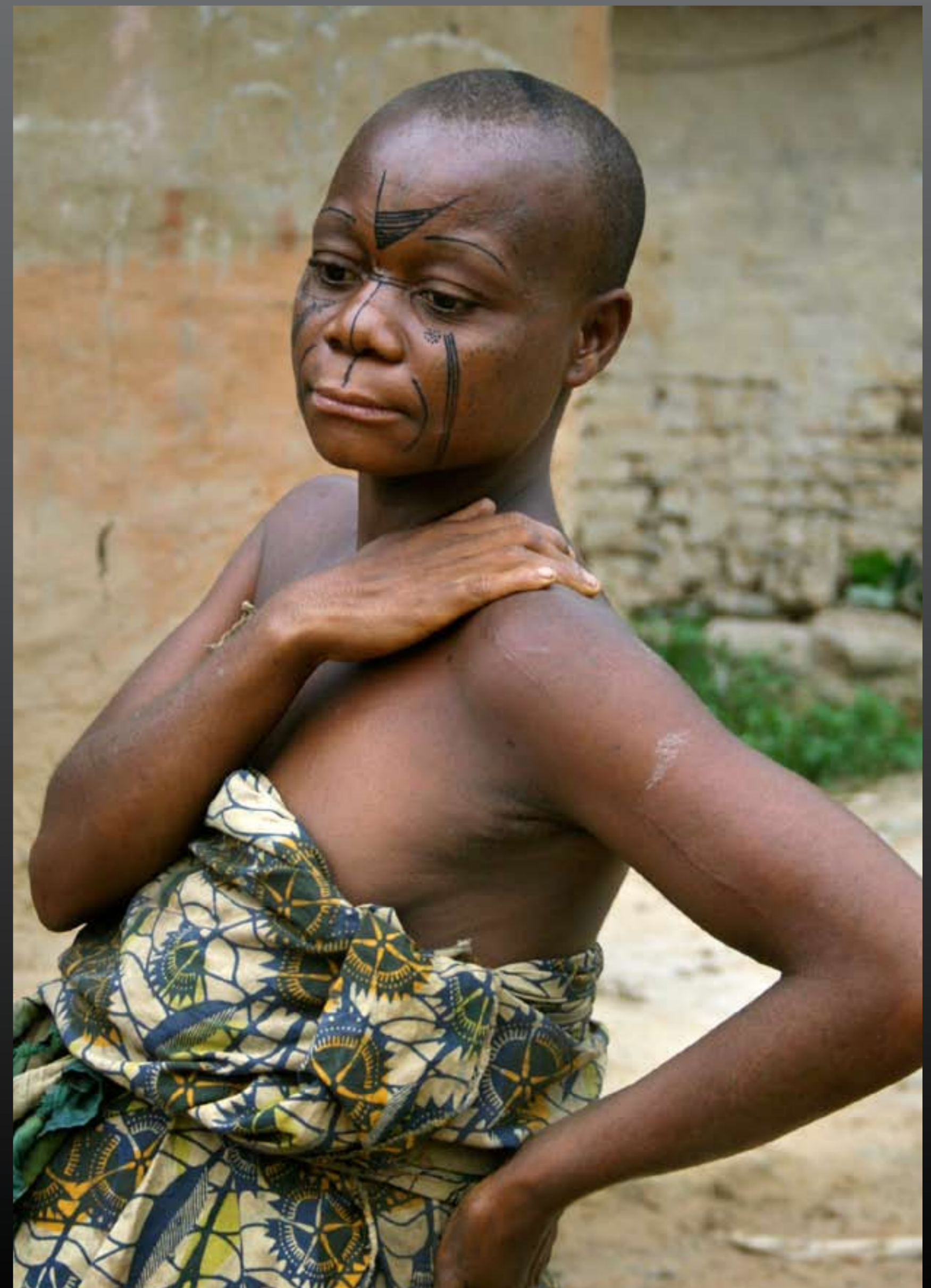
PYGMEJSKÁ KRÁSA

Úmyslné zásahy do lidského vzhledu, pro nás nezvyklé představy o kráse jsou obvyklé u přírodních národů po celém světě. Také Bambuti se takto chtějí odlišit od zvířat, která po celý život žijí, tak jak přišla na svět. Jizvení je ozdobou hlavně u žen a stejně jako tetování zanechává trvalé stopy. Často se však jen navzájem malují černou barvou z dřevěného uhlí a šřávy gumovníkového plodu. Také účes pokládají za velmi důležitý a na jeho úpravu kladou velký důraz. Rozmanitosti tvarů se meze nekladou. Není však neobvyklé potkat ženy i muže s úplně vyholenou hlavou.

Špičatění předních zubů (mutilace) je také jen otázkou vkusu. Pygmejové rádi podstupují bolest zákroku prováděného paličkou a dlátem, jen když pak mají „krásná ústa a krásné zuby“.

HUDBA PRALESA

Všichni Pygmejové zpívají. Dorozumívání mezi nimi probíhá více skrze zpěv než slova. Tradiční rituály, řešení sporů, léčba nemocných, důležitá rozhodnutí nebo obyčejná radost – to vše se odehrává uprostřed společného zpěvu. „Jestliže se věci dějí špatně, musí to být proto, že duch pralesa spí. Kdyby byl vzhůru a viděl nás, nikdy by to nedopustil“, říkají Bambuti. Proto zpívají a věří, že jejich písně probouzí božskou sílu a vše se změní k dobrému.

DĚTI PRALESA

Významnou část dne tráví Bambuti zábavou. Při hrách se často i dospělí chovají jako děti. Ženy bez rozdílu věku, včetně matek s kojenci na zádech, skáčou přes provaz. Chlapci se od nejútlejšího mládí cvičí v zacházení s lukem. Stejně jako dospělí muži propadají zaujetí pro hazard. Hra „mali“ se hraje většinou o šípky, někdy i o banány nebo kukuřici. Šebesta nazval Pygmeje pro jejich vášeň pro hry, zpěvy a tance „nejveselejším etnikem světa“.

MBAW UPENDE

Legendární dvojice Hanzelka a Zikmund při průjezdu tehdejším Belgickým Kongem neopomněla zastávku u Pygmejů Bambuti. Filmový materiál a fotografie pořízené ve vesnici Mbaw vzbudily zájem několika generací diváků a čtenářů. Co se změnilo za uplynulých šedesát roků? Zápisky v jejich deníku uvádí polohu 22 km severně od města Beni a také překlad názvu vesnice. Slovo „mbaw“ znamená prales, ale nyní je krajina zpustošena nájezdy rebelických vojsk i těžbou dřeva. Pro nedostatek lovné zvěře se z lovců slonů stali zemědělci. Namísto pralesních velikánů rostou v okolí tábora banány a kukuřice. Změna způsobu života a dostupnost civilizace však překvapivě nic nezměnila na jednoduchosti obydlí Bambutů.

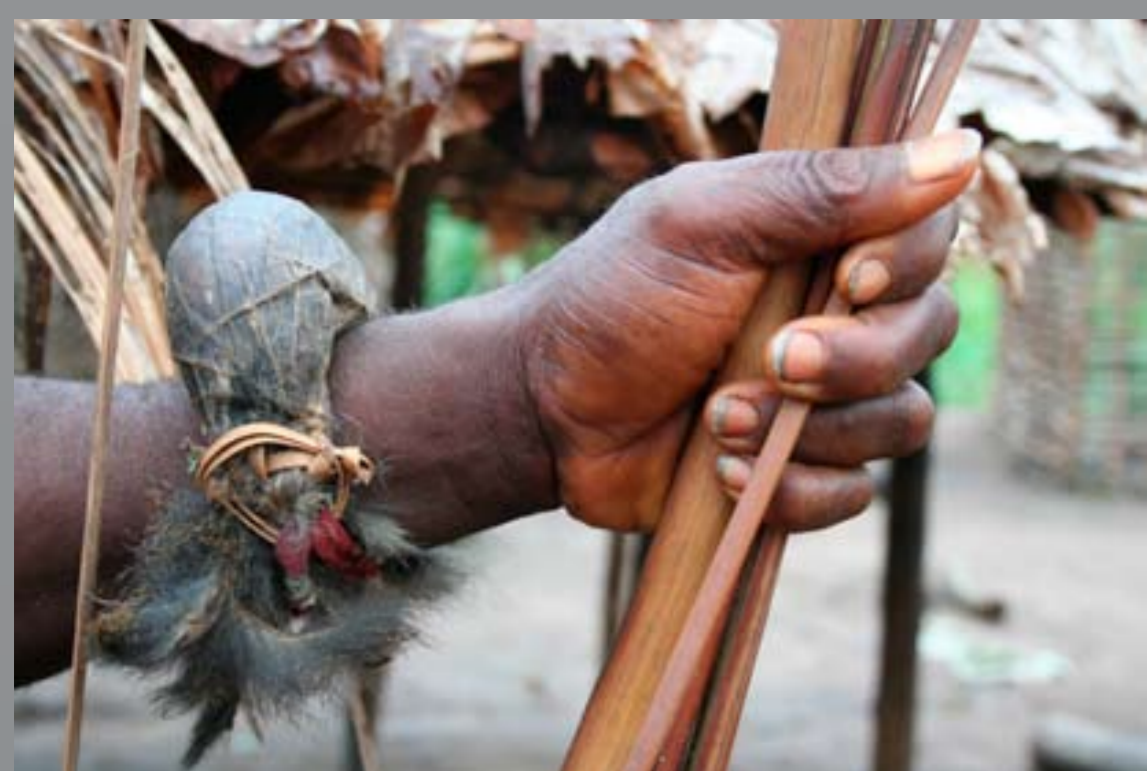
BAMBUTI

Pygmejové obývají celý středoafriický prales od Albertova jezera až k Atlantickému oceánu. Dějiny je našly v pralese, kde žili způsobem sahajícím k samotné kolébce lidské existence. Jejich trpasličí tělesná výška a pověstmi opředený způsob života přitahoval pozornost mnoha badatelů. Šebesta označil všechny pygmejské skupiny žijící v pralese Ituri za Bambuti. V době jeho výzkumů žili v symbióze s okolními černošskými kmeny. Míra ovlivnění se různí, ale v naprosté většině přijali řeč černošů v jejichž sousedství žijí.

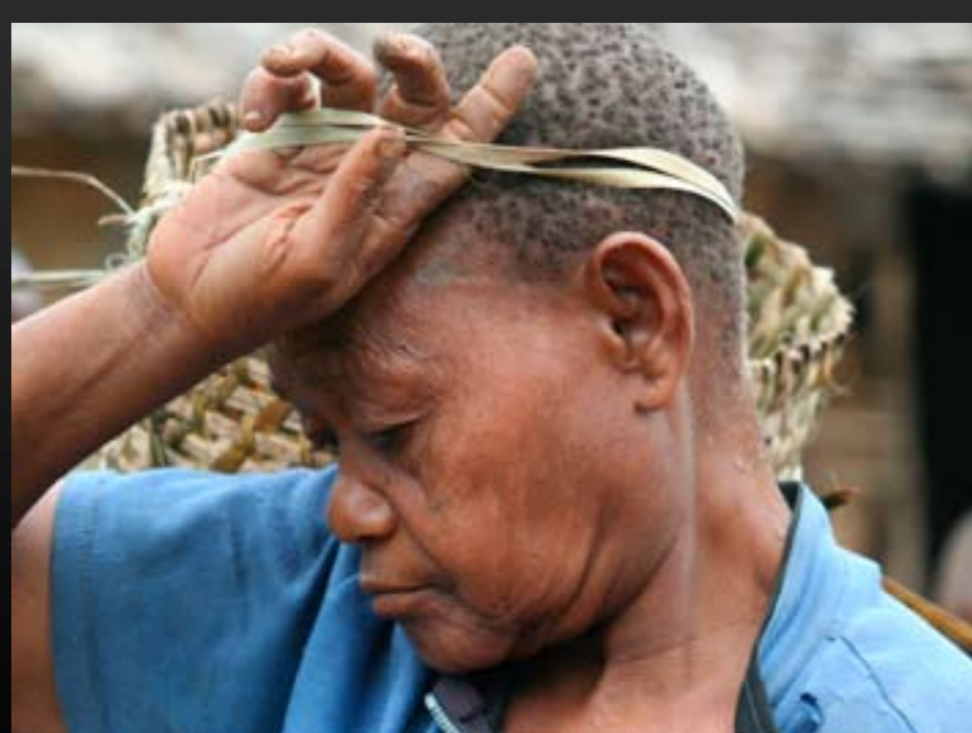
LOVCI A SBĚRAČI

Ještě nedávno žili Bambuti výhradně jako lovci a sběrači. Způsob obživy ovlivnil jejich společenskou strukturu, kulturu i duchovní život. Byli lovem proslulí, vynikali mrštností, vytrvalostí a bystrými smysly. K jejich původním loveckým nástrojům patří hlavně luk. Šípky s kovovým hrotem jsou máčeny v jedu. Lovci nosí chrániče zápěstí proti zpětnému úderu těhivy. Především v oblasti častého lovu slonů a jiných velkých zvířat používali Pygmejové také kyje a oštěpy. Velmi zajímavým způsobem je lov do sítí. Účastní se ho i ženy a děti. Jejich zpěv a křik při postupu spletitých pralesních porostů přechází v hlasité jódlování. Věří, že zpěvem začarují zvířata, která snadněji vběhnou do nastražených sítí z lián.

PYGMEJKY

Ženy se starají o stavbu chýší a přípravu stravy. Čím více žen se stará o živobytí, tím pohodlněji žije celý tábor. Bambuti žijí v jednoženství. Nejčastějším typem manželství byl dříve tzv. sňatek výměnou „ženu za ženu“ mezi příbuzenskými skupinami. Prakticky šlo o výměnu pracovní síly a plodnosti. Za každé narozené dítě na straně jedné se očekávalo a vyžadovalo dítě na straně druhé. Přirozené autoritě se těší nejstarší obyvatelé vesnice. Vedou ceremonie a tance, řeší spory a jsou nositeli úcty k předkům a tradicím. Měli vždy nárok na nejlepší kusy ulovené zvěřiny.

LIDÉ PRALESA

Deštný prales Ituri, pojmenovaný podle stejnojmenné řeky, je jeden z nejstarších na světě. Nijak ho nepoznamenala ani doba ledová. Jeho jižní okraj se dotýká rovníku a vyznačuje se obrovským bohatstvím výskytu rostlin a zvířete. Bambuti nejenže žijí v pralesě. Pro Pygmeje se stal zdrojem duchovna i obživy, jsou jeho součástí, stejně jako prales je částí jich. Považují ho za spojence a ochránce. Říkají: „Prales je náš domov. Když ho opustíme, nebo když prales zemře, my zemřeme též. Jsme lidé pralesa.“

BUDOUCNOST

Kongo DR zůstává válečnou zónou, nepokojnou a zkorumpovanou zemí bez zákonů. Bambutům však zákony vládců nechybí. Žijí v souladu s přírodou a přirozeným řádem světa. Loví do sítí, putují po blátivých pralesních stezkách, tančí, zpívají. Můžeme jen věřit, že dnešní pygmejské děti budou mít nadále možnost žít ve svém přirozeném prostředí.

Z pohledu ekologů je prales Ituri stále považován za jeden z nejzachovalejších. Také on však podléhá změnám lidského vlivu. Nevyhýbají se mu komerční zájmy těžebních společností, ani drancující nájezdy rebelických vojsk. Bambuti nehledají komerční zisk ze svého okolí a těžko mohou vzdorovat lidem, kteří vstupují do pralesů a využívají jejich zdroje.

RWENZORI

Měsíční hory, Deštné hory, Kolébka mraků... To vše jsou výstižné názvy pro pozoruhodné pohoří na hranici Ugandy a Konga. Jen kousek od rovníku leží na nejvyšších vrcholcích stále sníh, v úžasné krajině níže rostou obří starčeky, lobelie a stromovité vřesovce. Roku 1994 byl Národní park Ruwenzori zapsán na seznam přírodních památek UNESCO. K nejvyššímu vrcholu Margharita Peak (5109 m) nevede jiná cesta než pěšky strmým stoupáním, bažinou, blátem, po ledovci a kluzkých skalách. Masív Ruwenzori se táhne mezi dvěma jezery v příkopové proláklíně, ve které je téměř každý pahorek vulkanického původu. Pouze toto pohoří vzniklo vyzdvižením krystalického podloží v délce zhruba 120 km a šířce necelých 50 km. Je považováno za třetí nejvyšší pohoří Afriky.

RWENZORI

Při výstupu na nejvyšší horu se prochází celkem šest vegetačních zón: zóna sloní trávy (do výšky 1800m), následuje tropický deštný horský prales (do 2500 m), který postupně přechází do zóny mimulopsis – bambusové (do 3000 m). Zóna stromovitých vřesovců je svou stromovou vegetací je pro nás neobvyklá. Rostliny v této zóně, které u nás dosahují výšky 20 cm, zde tvoří stromovou vegetaci. Ve výšce 3800 m následuje pás vegetace alpinské

a nad 4400 m už jen zóna skal a zóna věčného ledu. Mnohé z rostlin jsou pro tuto oblast endemické. Taková rostlinná společenstva se nacházejí pouze ve vysokých polohách na rovníku. Lze zde nalézt i byliny stejných rodů jako v České republice, mezi jinými jitrocel, kostival, svízel, šalvěj, náprstník, šřavel, šřovík, violka, kontryhel, řebříček, rozrazil, bodlák, ostružiník, prskyřík, vstavač, plavuň.

